

Pimeän työn torjuminen Kroatiaassa ja neljässä EU:n ehdokasmaassa

Tiivistelmä

Johdanto

Tässä raportissa on tarkoitus tarkastella järjestelmällisesti pimeän työn laajuutta, luonnetta ja torjuntaa Kroatiaassa ja neljässä EU:n ehdokasmaassa: Islannissa, entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa, Montenegrossa ja Turkissa. Tavoitteena on analysoida pimeän työn merkitystä ja ominaisuuksia näissä maissa, esittää, miten pimeän työn vastainen toiminta on organisoitu, sekä kuvata yleisesti näiden maiden käyttöön ottamia lähestymistapoja ja toimenpiteitä. Raportin eri osissa näitä viittä maata verrataan EU:n 27 jäsenmaahan (EU27) silloin, kun se on mahdollista.

Taustaa

Pimeän työn laajuus ja luonne

Käytetystä mittausmenetelmästä riippumatta voidaan yleisesti todeta, että harmaan talouden osuus on Islannissa EU27-maiden keskiarvoa pienempi, mutta Kroatiaassa, entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa, Montenegrossa ja Turkissa EU27:n keskiarvoa suurempi.

EU27:ssa pimeän työn luonne vaihtelee alueittain. Nämä viisi maasta tuntuisivat heijastelevan yleisesti pimeän työn laajaa alueellista kirjoa Euroopassa siltä osin, mille aloille se keskittyy, minkä tyyppistä työtä tehdään, kuka tällaista työtä tekee ja mitkä ovat heidän motiivinsa. Islannissa tilanne on samankaltainen kuin Pohjoismaissa, mutta muissa neljässä maassa tilanne muistuttaa kaakkoiseurooppalaisten EU:n jäsenvaltioiden tilannetta. Tämä päätelmä on kuitenkin vielä validoitava. Tässä voitaisiin edetä niin, että näissä viidessä maassa toteutettaisiin Eurobarometri-tutkimus tai että Euroopan komissio sisällyttäisi maat mahdolliseen Eurobarometri-tutkimuksen toiseen aaltoon.

Laillisen työllistämisen esteet

Maailmanpankin vuosittaisessa Doing Business - tutkimuksessa tarkastellaan, miten helppoa tai vaikeaa paikallisen yrittäjän on käynnistää ja harjoittaa pienen tai keskisuuren yrityksen toimintaa säädöksiä noudattaen. Vuonna 2012 EU:n 27 jäsenvaltiota sijoittuivat yhdessä 38. sijalle 183 tutkimukseen osallistuneesta maasta. Tulos on heikompi kuin Islannilla (9. sija) ja entisellä Jugoslavian tasavallalla Makedonialla (22. sija). Montenegrossa (56. sija), Turkissa (71. sija) ja Kroatiaassa (80. sija) liiketoiminnan harjoittaminen on kuitenkin vaikeampaa kuin EU27:ssa kokonaisuudessaan, mikä viittaa siihen, että säädösten noudattamista tulisi näissä maissa helpottaa.

Yrityksen perustamisen helppoudessa EU27 sijoittui 66. sijalle 183 maan joukossa. Sen sijaan entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa yrityksen perustaminen oli tutkimuksen mukaan 6:nneksi helpointa, mikä on parempi tulos kuin parhaiten sijoittuneella EU-maalla Irlannilla, jonka ylsi 13. sijalle. Islanti oli sijalla 37, mutta Montenegro oli sijalla 47, Turkki sijalla 61 ja Kroatia sijalla 67. Mikään näistä viidestä maasta ei sijoittunut yhtä huonosti kuin EU27:stä heikoin maa Tšekki, joka oli 138. sijalla 183 maan joukossa.

Verojen maksamisen helppoudessa EU:n 27 jäsenvaltiota sijoittuivat yhdessä 71. sijalle, kun entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia oli 6. sijalla, Kroatia 32. sijalla ja Islanti 35. sijalla. Mikään näistä viidestä maasta ei yltänyt yhtä korkealle kuin EU 27:stä kategorian paras Irlanti, joka oli sijalla 5. Säädösten noudattaminen verojen maksamisen yhteydessä on pienille ja keskisuurille yrityksille muita

vaikeampaa Turkissa (79. sija) ja Montenegrossa (108. sija), mutta kumpikaan ei sijoittunut tässä tutkimuksessa yhtä heikosti kuin EU27:stä huonoin maa Romania, joka oli sijalla 154.

Keskeiset havainnot

Pimeän työn vastaisen toiminnan organisointi

Toisin kuin 26 %:ssa Euroopan talousalueen (ETA) maista ja Sveitsissä, missään näistä viidestä maasta ei ole keskitettyä vaatimustenmukaisuutta valvovaa virastoa tai pimeän työn torjuntaan osallistuvien eri yksikköjen koordinoinnista vastaavaa keskitettyä koordinointielintä. Sen sijaan näissä maissa noudatetaan enemmän tai vähemmän hajautettua lähestymistapaa. Kolmessa maassa yhdelle valtiolliselle elimelle on osoitettu päävastuu pimeän työn torjumisen koordinoinnista: Turkissa ja Islannissa tämä on verohallinto ja entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa työsuojeluhallinto. Kroatiassa ja Montenegrossa vastuuta on hajautettu; johtavaa elintä ei ole, vaan jokaisella yksiköllä on omat tavoitteensa.

Myös työmarkkinaosapuolten osallistuminen pimeän työn torjuntaan vaihtelee, mutta kaikissa viidessä maassa esiintyy jonkin tasoista kolmikantaista työmarkkinakeskustelua. Kroatiassa on ollut vuodesta 1994 lähtien toiminnassa taloudellinen ja sosiaalinen neuvosto, ja vuonna 2011 maahan perustettiin työmarkkinavirasto. Tästä huolimatta ammattiyhdistykset vetäytyivät taloudellisesta ja sosiaalisesta neuvostosta vuonna 2010 kuudeksi kuukaudeksi protestoidakseen heikkoa vuoropuhelua. Montenegrossa sosiaalisen neuvoston jäseninä ovat työmarkkinaosapuolet. Entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa, Turkissa ja Islannissa ei ole muodollista neuvostoa, jossa käytäisiin tällaista pimeää työtä koskevaa vuoropuhelua, mutta työmarkkinaosapuolet osallistuvat päätöksentekoon erilaisten kampanjoiden ja hankkeiden kautta.

Lähestymistapoja pimeään työhön

Pimeän työn torjuntaa EU27:ssä on perinteisesti hallinnut repressiivinen, torjuva lähestymistapa, jolla se on pyritty eliminoimaan kokonaan. Viime aikoina

Euroopan komissio on kuitenkin peräänkuuluttanut sallivampia toimenpiteitä, joilla estetään ihmisiä siirtymästä harmaan talouden piiriin ja autetaan jo laittomasti työskenteleviä laillistamaan toimintansa.

Vaikka repressiiviset toimet ovat EU27:ssä edelleen huomattavan tärkeitä taistelussa pimeää työtä vastaan ja sallivamman lähestymistavan mukaisia toimenpiteitä pidetään yleisesti vähemmän tärkeinä, alueellista vaihtelua esiintyy siinä, miten paljon sallivampia toimenpiteitä sisällytetään käytettävien toimenpiteiden valikoimaan. Sama koskee myös tässä raportissa tarkasteltuja maita. Islannissa painotetaan muiden Pohjoismaiden tavoin enemmän sallivampia keinoja kuin neljässä Kaakkois-Euroopan maassa. Neljässä Kaakkois-Euroopan maassa, kuten eteläisissä EU27-maissa, sallivamman lähestymistavan merkitys on tunnustettu hitaasti, mutta entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian, Kroatian, Montenegron ja Turkin välillä on eroja käyttöön otettujen sallivampien toimenpiteiden laajuudessa, voimakkuudessa ja tehokkuudessa. Kaiken kaikkiaan tilannetta korjaavat toimenpiteet ovat kuitenkin näissä viidessä maassa harvinaisempia kuin EU27:ssä, ja veronmaksumoraalia vahvistavat "pehmeät" toimenpiteet ovat suhteellisen uusia.

Päätelmät

Tarkasteltavien viiden maan täytyy antaa sijaa laajemmalle valikoimalle "kovia" kannustinkeinoja, joiden avulla voidaan puuttua pimeään työhön tehokkaasti ja ehkäistä sitä, sekä "pehmeille" keinoille, joiden avulla vahvistetaan veronmaksumoraalia. Maiden välisessä vertailussa harmaan talouden vähyyden on havaittu korreloivan vahvasti valtion voimakkaamman työmarkkinoihin osallistumisen, vahvan sosiaaliturvan, tulonsiirtojen ja tasa-arvon kanssa. Tämä saattaaakin jossakin määrin selittää sen, miksi harmaan talouden koko on Islannissa EU27:n keskiarvoa pienempi mutta Kroatiassa, entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa, Montenegrossa ja Turkissa EU27:n keskiarvoa suurempi.

Lisätietoja

Tackling undeclared work in Croatia and four EU candidate countries - raportti (Pimeän työn torjuminen Kroatiassa ja neljässä EU:n hakijamaassa) on saatavissa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/242/en/1/EF13242EN.pdf>.

Lisätietoja antaa yksikön päällikkö Donald Storrie (dst@eurofound.europa.eu).